

Məlum olduğu kimi, faşizm üzərində Qələbənin 75 illiyi münasibətilə bu qələbənin qazanılmasında xüsusi əməyi olan ölkələrdə bir sıra tədbirlərin keçirilməsi nəzərdə tutulmuşdu. Koronavirus pandemiyası ilə əlaqədar olaraq tədbirlərin keçirilməsi təxirə salınsa da, bu istiqamətdə digər işlər görülür.

"Qələbə-75" nəşrində yalnız Azərbaycandan İkinci Dünya Müharibəsinə gedən, qəhrəmanlıq göstərən vətən oğulları barədə deyil, həmçinin, digər respublikalardan..."

Bu gün Azərbaycanda çox aktual olan bu məsələ ilə bağlı müxtəlif aidiyyəti qurumlar tərəfindən işlər görülür. Mədəniyyət Nazirliyinin Respublika "Xatirə kitabı" redaksiyasının kollektivinin faşizm üzərində Qələbənin 75 illiyi ilə əlaqədar həyata keçirdiyi işlər bu mənada diqqəti cəlb edir. "Xatirə kitabı" redaksiyası ölkəmizdə dəfn edilən Sovet İttifaqı qəhrəmanları və İkinci Dünya Müharibəsinin digər iştirakçıları ilə yanaşı, həm də xaricdə dəfn edilən qəhrəmanlarımızın xatirəsinin əbədiləşdirilməsi istiqamətində işlər görür, bununla bağlı "Qələbə - 75" adlı kitab hazırlayıb. Nəşrdə həm Sovet İttifaqı qəhrəmanlarımız, həm də Qələbənin qazanılmasında rolunu oynayan vətən övladlarımız haqqında müfəssəl məlumatlar yer alıb.

"Xatirə kitabı" redaksiyasının baş redaktoru Nəzakət Məmmədova ilə əlaqə saxlayıb həm nəşr haqqında, həm də müxtəlif ölkələrdə dəfn edilən azərbaycanlı Sovet İttifaqı qəhrəmanlarının xatirəsinin əbədiləşdirilməsi istiqamətində görülən işlərdən danışdıq.

"Bu il II Dünya Müharibəsində faşizm üzərində Qələbənin 75 illiyi qeyd olunur. Bu Qələbədə Azərbaycanın da xüsusi rolu olub. Təkcə rəqəmlərə diqqət yetirsək, mənəcə, kifayət edər. Böyük Vətən Müharibəsi başlayanda, yəni 1941-ci ilin statistikasına görə, Azərbaycanda əhalinin ümumi sayı 3,4 milyon nəfər idi. Buraya həm döyüş qabiliyyəti olan cavanlar və gənclər, həm əlillər, həm ahıllar, həm də qadın və uşaqlar daxil idi. 3,4 milyon nəfərdən 681 min nəfəri, o cümlədən, 10 min qadın orduya səfərbər olunmuşdu. Bunların tam yarısı, yəni 300 min nəfəri bir daha doğma yurduna qayıtmayıb. Ürəkyağandır faktıdır. Azərbaycanın Ümummilli lideri Heydər Əliyev deyib: "Azərbaycan xalqı İkinci Dünya Müharibəsində həm döyüş

meydanlarında, həm də arxa cəbhədə əsl şücaət və əzmkarlıq nümunələri göstərmişdir. Müharibə başlandıktan keçən qısa müddət ərzində Azərbaycan Respublikası ərazisində 87 qırcı batalyon, 1124 özünümüdafiə dəstəsi təşkil edilmişdir".

Məhz bu səbəbdən idi ki, müharibədə həlak olan və itkin düşən soydaşlarımızın xatirəsinin əbədiləşdirmək üçün "Xatirə kitabı" redaksiyası yarandı. Bu redaksiyanın fəaliyyəti barədə qısaca məlumat vermək istəyirəm. Azərbaycan Sovet Ensiklopediyası nəzdində bir söbə kimi fəaliyyət göstərən Respublika "Xatirə kitabı" redaksiyası Nazirlər Kabinetinin 21 avqust 1991-ci il tarixli, 277 sayılı qərarı ilə müstəqil quruma çevrilib. Amma bu dövrdə redaksiyanın fəaliyyətində nəzərə çarpacaq irəliləyiş olmayıb. 1994-cü ildə Nazirlər Kabinetinin qərarı ilə Nazirlər Kabinetinin 1 may 1997-ci il tarixində "Azərbaycan Respublikası "Xatirə kitabı"nın bərpası barədə" xüsusi qərar qəbul edib.

Sonra isə Heydər Əliyevin imzaladığı 23 dekabr 1997-ci il tarixli "Vətən uğrunda həlak olanların xatirəsinin əbədiləşdirilməsi haqqında" Qanun qüvvəyə minib. Beləliklə, "Xatirə kitabı" redaksiyası ayrıca bəndlə dövlət büdcəsinə daxil edilmiş və bununla da redaksiyanın fəaliyyətində dönüş yaranıb. Ona görə də minnətdarlıq əlaməti olaraq kitabın hər cildi o böyük insanın portretini və "Heydər Əliyev "Xatirə kitabı"nın yaradıcısıdır" sözləri ilə açılır.

"Xatirə kitabı"nın yaddaşımızın kitab abidəsi adlandırmaq da olar. Onun yaradılma-

Xaricdə və hansı şəraitdə dəfn edilmiş Sovet İttifaqı qəhrəmanlarımız - "Xatirə kitabı"nın maraqlı araşdırmaları..

Nəzakət Məmmədova: "Xarici ölkələrdə dəfn edilən Sovet İttifaqı qəhrəmanlarının bundan sonra da xatirələrinin əbədiləşdirilməsi istiqamətində işlər davam etdiriləcək"

sında əsas məqsəd İkinci Dünya Müharibəsində, məhəlli münaqişələrdə, Polşa, Çexoslovakiya, Macarıstan hadisələrində, Əfqanıstan müharibəsində, 20 Yanvar faciəsində, Xocalı soyqırımında, Qarabağ döyüşlərində, milli müstəqilliyimiz yolunda, torpaqlarımızın azad olunması uğrunda gedən döyüşlərdə həlak olmuş və itkin düşmüş soydaşlarımız haqqında "Xatirə kitabı" redaksiyası heyətinə akademiklərin, görkəmli elm, mədəniyyət xadimlərinin və güc strukturlarının rəhbərlərinin daxil olduğunu deyən N.Məmmədovanın sözlərinə görə, indiyə kimi kitabın 16 cildi nəşr olunub və növbəti cildlərin hazırlanması üzərində işlər davam etdirilir. "Xatirə kitabı" redaksiyası öz fəaliyyətində təkcə respublikadaxili müvafiq arxiv materiallarının aşıdırılması ilə kifayətlənməyib, Rusiya Federasiyası Müdafiə Nazirliyinin müxtəlif arxivlərindən, "Ümumrusiya Tarixçilər və Arxivçilər Cəmiyyəti"ndən, "Sevastopolun müdafiəsi və azad edilməsi" muzeyindən, Şimali Osetiya Respublikası Mozdok rayonunun "Poisk" axtarış dəstəsindən, Moldova Respublikasının, Avstriya Respublikasının və digər yerlərdən əldə etdiyi məlumatları araşdırıb dəqiqləşdirməklə daim axtarışda olub. Axtarış və araşdırmalar bu gün də davam edir. Bu axtarışlar nəticəsində inməyib. Ulu öndərimiz Heydər Əliyevin tapşırığı ilə Nazirlər Kabinetinin 1 may 1997-ci il tarixində "Azərbaycan Respublikası "Xatirə kitabı"nın bərpası barədə" xüsusi qərar qəbul edib.

Almaniya Sovet İttifaqına qarşı müharibəyə 22 iyun 1941-ci ildə başladı. Alman komandanlığı Bakı neftinə xüsusi önəm verdi və Qafqaz uğrunda vuruşlarda əsas məqsəd Bakı üzərində nəzarəti ələ keçirmək idi. O zaman SSRİ-də çıxarılan neftin təxminən 3/4 hissəsini Azərbaycan verirdi. Təkcə 1941-ci ildə Azərbaycanda 23,5 milyon ton neft çıxarıldı. Müharibə illərində Azərbaycan Sovet İttifaqının başlıca bazasına çevrilərək 75 milyon ton neft verdi. Vuruşan təyyarələrin 85-90 faizi Azərbaycan benzini ilə işləyir,

düşməne ağır zərbələr endirirdi. Müharibədə Azərbaycan cəbhəni təkcə neftlə təmin etmirdi. Azərbaycanlı əsgər və zabitlər od-alov püskürən döyüş meydanlarında misilsiz şücaət göstərdilər. Cəbhənin ələ bir istiqaməti yox idi ki, həmvətənlərimiz orada iştirak etməsələr. Azərbaycanlılardan ibarət 416-cı, 223-cü, 77-ci milli diviziyalar təşkil olunmuşdu. Bu diviziyalarda Azərbaycandan 121 nəfər soydaşımız böyük şücaət və qəhrəmanlıqlar göstərərək SSRİ-nin ən yüksək fəxri adına - Sovet İttifaqı Qəhrəmanı adına layiq görülmüşlər.

Şimali Qafqazın müdafiəsində Qafur Məmmədov, Stalinqrada uğrunda döyüşlərdə Həzi Aslanov, Margita şəhərində gedən döyüşlərdə igidliyə görə Gəray Əsədov "Qızıl Ulduz" almışlar. Bu şərəfə tank qoşunları general-mayoru H.Aslanov 2 dəfə layiq görülmüş. Araşdırmanın nəticəsi olaraq əldə olunan yeni məlumatlar da gələcək cildlərdə yer alacaq.

Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət Nazirliyinin tabeliyində olan "Xatirə kitabı" redaksiyası Böyük Vətən Müharibəsində qazanılan Qələbənin 75 illik yubileyi münasibətilə "Qələbə-75" adlı xüsusi buraxılış hazırlayıb. Qeyd olunan xüsusi buraxılışda Azərbaycanın İkinci Dünya

Müharibəsində iştirak etmiş qəhrəman övladları haqqında məlumatlar xüsusi araşdırılaraq verilib, Azərbaycanın Sovet İttifaqı qəhrəmanlarının həyatı və keçdiyi döyüş yolu haqqında məlumatlar Azərbaycan və rus dillərində öz əksini tapıb.

Kitabdakı faktlar ciddi tarixi resurslara əsaslanıb, müharibənin yaratdığı faciələr dolğun ifadəsini tapıb. Bir sözlə, Böyük Vətən Müharibəsi zamanı Azərbaycan xalqının mübarizə əzmi, Bakı nefti, arxa cəbhədə çalışanların fədakarlığı kitabın ən müfəssəl tarixi gerçəkləridir. Ümid edirik ki, "Xatirə kitabı" redaksiyasının hazırladığı "Qələbə-75: Azərbaycan xalqının mübarizə əzmi" kitabı 9 May - Qələbə gününə layiqli töhfədir.

N.Məmmədova, həmçinin, qeyd etdi ki, İkinci Dünya Müharibəsində böyük qəhrəmanlıq göstərən və müxtəlif ölkələrin faşizmin caynağında xilas edilməsi uğrunda

canını fəda edən Azərbaycan övladlarının bir qismi xarici ölkələrdə dəfn edilib. O bildirdi ki, onlar arasında 18 nəfər Sovet İttifaqı Qəhrəmanı adına layiq görülən azərbaycanlılar da var və onların məzarları Almaniya, Polşa, Macarıstan, Rusiya, Ukraynada və digər ölkələrdədir.

N.Məmmədova diqqətə çatdırdı ki, Əhmədov Cəmil Məhəmməd oğlu Polşa Respublikasının Varşava şəhərində sovet döyüşçülərinə aid qəbiristanlıqda dəfn edilib. O, Dalaşov Məhərrəm Əkbər oğlunun Rumıniya Respublikasının Stremts ərazisində, Əkbərov Qəzənfər Qulam oğlunun Polşa Respublikasının Volomin şəhəri yaxınlığında Nadma yaşayış məntəqəsində, Ələkbərov Mikayıl Məhəmməd oğlunun Ukrayna Respublikası Dnepropetrovsk vilayətinin Şerbinovka kəndində dəfn edildiklərini qeyd etdi. Müsahibimiz, həmçinin, bildirdi ki, sonradan Mikayıl Ələkbərovun məzarı Soçinsk rayonu Rudka kəndinə köçürülüb.

Baş redaktor Əliyev Məsttan Astan oğlunun Almaniyanın Alttrebbin yaşayış məntəqəsində 8 kilometr cənub-qərbdə yerləşən Vriçen (Wriçen) şəhərində, Əliyev Şəmsulla Feyzulla oğlunun Kerç şəhərində, Əsədov Gəray Lətif oğlunun Rumıniya Respublikası Marçita şəhəri yaxınlığında Bixor ərazisində hərbi məzarlıqda, Bayramov İsmayıl Xəlil oğlunun Polşa Respublikasında qardaşlıq məzarlığında, Verdiyev Əvəz Həşim oğlunun Polşanın Boleslav şəhərində qardaşlıq qəbiristanlığında, Abdullayev Məmiş Şahbaz oğlunun Polşa torpağında, Abdullayev Səməd Həmid oğlunun Kerç şəhəri ərazisindəki Eltigen qəsəbəsində dəfn edildiyini vurğuladı.

N.Məmmədovanın sözlərinə görə, sonradan 318-ci atıcı diviziyasının əsgər və zabitlərinin igidliyi şərəfinə Eltigen qəsəbəsinin adı dəyişdirilərək Qeroyks qəsəbəsi olub.

Vəliyev Mirzə Dövlət oğlunun Macarıstan Respublikasının Vaşad qəsəbəsində, Bəkir Dursun oğlu Mustafayevin Özbəkistan Respublikasının Səmərqənd vilayətindəki Qaynama kəndində, Həbibulla Eynulla oğlu Hüseynovun Litva Respublikasının Mariy-

ampole şəhərində dəfn edildiyini qeyd edən N.Məmmədova bildirdi ki, Mehdi Həniyə oğlu Hüseynzadənin məzarı Sloveniya Respublikasının Çepovan yaşayış məntəqəsindədir. Məmmədov Əmi Ağaoğlu Hüseynzadənin məzarı Respublikası Nikolayev şəhərində, Məmmədov Qafur Nəsir oğlunun Krasnodar diyarının Tuapse şəhərində, Məmmədovun isə Polşa Respublikası, Nijnesilezsk vovodunun, Oder çayı yaxınlığında dəfn edildiyini bildirdi. N.Məmmədova, həmçinin, qeyd etdi ki, onların xatirəsinin əbədiləşdirilməsi istiqamətində addımlar atılır. Onun sözlərinə görə, artıq Rusiyada iki azərbaycanlı Sovet İttifaqı Qəhrəmanının adı məntəqələrdə dəfn edilən işlər görülür. Belə ki, Həzi Aslanovun adının Moskva metrosistansiyalarından və küçələrdən birinə verilməsi barədə Rusiya Prezidenti Vladimir Putinə və Moskva merinə müraciət edildiyini deyən N.Məmmədova hesab edir ki, yaxın vaxtlar bu məsələ real həllini tapacaq. Bu istiqamətdə Moskvadakı Azərbaycan Milli-Mədəni Muxtariyyətinin sədri Əli Kazımovun "Xatirə kitabı" redaksiyasına yaxından dəstək göstərdiyini deyən N.Məmmədovanın bildirdiyinə görə, digər qəhrəmanlarımızın xatirələrinin əbədiləşdirilməsi istiqamətində də addımlar atılır.

"Bir məsələni də qeyd edim ki, "Qələbə-75" nəşrində yalnız Azərbaycandan İkinci Dünya Müharibəsinə gedən, qəhrəmanlıq göstərən vətən oğulları barədə deyil, həmçinin, Gürcüstandan, indiki Ermənistan ərazisindən və digər respublikalardan gedən soydaşlarımız haqqında da məlumatlar yer alıb. Bu istiqamətdə böyük işlər görülüb və bundan sonra da yeni məlumatların əldə edilməsi üçün axtarışlarımız davam etdiriləcək. Hesab edirik ki, xarici ölkələrdə dəfn edilən Sovet İttifaqı qəhrəmanlarının bundan sonra da xatirələrinin əbədiləşdirilməsi istiqamətində işlər davam etdiriləcək" - deyir N.Məmmədova vurğuladı.

İradə SARIYEVA